

JOGGAL ÉS ÖRÖMMEL

Erdélyben 50 éve nem hangzottak el magyar nyelven előadások a római jogról. Most azonban a római jogot magyar nyelven is lehet hallgatni Kolozsváron a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen folyó jogászképzés keretében. A tárgy oktatójával, dr. Nótári Tamás egyetemi docenssel beszélgettünk.

Mi adja a római jog aktualitását? Miért tanítják ezt az ókori jogot elemző tárgyat a XXI. században is?

A római jog az ókori Róma, illetve utóbb a Római Birodalom területén hatályban volt jog. Róma alapítását a hagyomány Kr. e. 753-ra teszi, és a régészeti leletek is megerősítik, hogy erre valóban valamikor a VIII. század közepe táján került sor – természetesen első közvetlen forrásunk három évszázaddal későbből való: a Kr. e. 451/50-ben keletkezett XII táblás törvény. A Nyugat-Római Birodalom bukását Kr. u. 476-ra datáljuk, azonban az ókori római jog fejlődése I. Iustinianus bizánci császár törvényművével zárult le. Vagyis az ókori római jog a Kr. e. 753 és a Kr. u. 565 közötti tizenkét évszázadot öleli fel. A római jog ugyanakkor tágabb értelemben magában foglalja a római jog közép- és újkori továbbélését is.

A római jog az ókor jogrendszerei közül egyfelől a legfejlettebb, másfelől a ránk maradt forrásbázis alapján a legjobban ismert jogrendszer. A jogtudomány mint a joggal való foglalkozás, a konkrét ügymegoldásokon túlmenő, azaz önálló gondolkodási rendszer először Rómában alakult ki. Vagyis jog természetesen létezett az ókor más államaiban is, ám a jogtudománya a rómaiak találmánya. A római jog oktatása mellett azonban ezenkívül is számos érv szól.

A római jog mint letisztult, már nem változó, világos szerkezetű jog kiválóan alkalmas a jog dogmatikájának, belső rendszerének megismerésére, a jogászai gondolkodás, vagyis a jogi problémafelismerés és problémamegoldás készségének képességgé történő fejlesztésére. Nem elhanyagolható az sem, hogy a római jogban kialakult fogalmakkal a mai jog intézményei is megragadhatók. Számtalan, a római jogban vagy a római jog

alapján megszületett kifejezés és regula, vagyis tömör, szentenciaszerű megfogalmazás frappánsabban leír egy-egy helyzetet, intézményt stb., mint annak a hatályos jogokban található, sokszor hosszadalmas és szükségtelenül túlbonyolított megfogalmazásai. Ha úgy tetszik, a római jog a jogi stúdiumok anatómiája, illetve összhangzattana.

A rómaiak a jogot nem csupán az egyes szabályok halmazaként látták, hanem az igazságosság és a méltányosság elvei mentén orientálódó normaösszességnek is. Tehát a római jogászok nem voltak jog-, még kevésbé normapozitivisták. Ennek alapján a római jog rendszerszemlélete jó vértézet a jog leglényegét veszélyeztető túlszabályozás, a normaalkotás részletei miatt a fától az erdőt nem látó szemlélet ellen. A kontinentális jogok ezen az alapon épülnek fel, vagyis ez a kontinensen beszélt közös jogi nyelv és alkalmazott fogalomrendszer. Ennek alapján a római jogra, a római jogi gondolkodásra a jogrendszerek közelítésében, összehangolásában, egységesítésében nagy szerep vár.

A Sapientiaán december 3-án szerveztek nemzetközi konferenciát *Római jog és modern magánjog* címmel. Mi volt ennek a konferenciának a konklúziója?

A Sapientia Egyetem és az Erdélyi Múzeum-Egyesület közös rendezvényeként a Bocskai-házban megszervezett konferencián igen értékes előadások hangzottak el a magánjog tárgyköréből. Az előadók három ország tudományosságát képviselték, a kolozsvári kollégák (Lupán Ernő professzor úr, Veress Emőd tanszékvezető úr, Kokoly Zsolt és Sztranyiczki Szilárd tanár urak, valamint Bányai József ügyvéd úr) mellett szerbiai (Szűcs Magdolna újvidéki professzornő) és magyarországi (Papp Tekla szegedi docens asszony, Auer Ádám tanár úr, valamint szerény személyem) kutatók és oktatók adtak-adtunk elő. A program rendkívül változatos volt, mondhatni a magánjog teljes palettájáról adott válogatást. A római jogtól a klasszikus magánjogi dogmatikán, a polgári és kereskedelmi jogon át egészen a polgári eljárás- és az európai magánjogig. Vagyis kifejező keresztmetszetet adott mindarról, ami a magánjog tudományának, oktatási és gyakorlati anyagának gerincét alkotja.

A konferenciát Tonk Márton dékán úr nyitotta meg, aki abbéli reményét fejezte ki, hogy e rendezvény hagyományteremtő lesz, hiszen a Sapientia Egyetemen megindult jogi képzés mellett elengedhetetlenül fontos e terület

tudományos profiljának kialakítása, fejlesztése. Őszintén örülök, hogy Veress Emőddel és Kokoly Zsolttal ilyen hatékonyan tudtunk együttműködni a konferencia megszervezésében, és biztos vagyok benne, hogy e rendezvény valóban kezdő lépés a Jogi Tanszék mind a magyar nyelvű, mind a nemzetközi tudományosságban önálló arculattal rendelkező, értékteremtő tudományos műhelyé formálásának útján.

A konferencián szép számmal jelen voltak jogász szakos hallgatók is, ami igen biztató jel: ha a tudományos eredményeket ily módon nemcsak már végzett jogászok, hanem jogásszá érlelődő egyetemistákhoz is közel tudjuk hozni, az két dolgot is bizonyít. Egyrészt, hogy sikerül a „mit” mellett a „hogyan” is megfelelően művelnünk, másfelől, hogy a Sapientia jogáshallgatói megfelelő bázist alkotnak ahhoz a küldetéshez, amit e fiatal szak maga elé tűzött: a hallgatók igényeire, egyéni képességeire figyelő, a mai kor jogászai kihívásaira érdemben felelni képes elitképzést.

Hamarosan meg is jelenik itt, Kolozsváron a római jogról magyar nyelven írt tankönyve. Mit kell tudnunk erről a könyvről?

A római jogi tankönyv megírása fokozatosan érlelődő, ám hirtelen beérett ötlet volt. Alighogy leadtam a szegedi Lectum Kiadónak a *Cicero összes perbeszédei* című, pár hete megjelent könyvemet, ami közel 1300 oldalon magyar nyelven, első alkalommal teszi hozzáférhetővé a nagy szónok összes perbeszédeit, megfogalmazódott az igény egy önálló, mondhatni a kolozsvári jogászképzést szolgáló tankönyv megírására. Köszönettel tartozom a Sapientia Egyetemnek, kiváltképp Tonk Márton dékán úrnak és Veress Emőd tanszékvezető úrnak, amiért e tankönyv megírását és megjelenését lehetővé tették.

A könyv címe: *Római köz- és magánjog*. Ez egyfelől rendhagyó, másfelől hagyománykövető. Rendhagyó, hiszen a római jogi tankönyvek célja elsődlegesen a római magánjog bemutatása, s a római közjognak jóval csekélyebb teret szentelnek. Hagyománykövető, hiszen a római jog hazai és nemzetközi tankönyvirodalma (kiváltképp a magánjogi részt illetően) az évszázadok-évezredek alatt oly mértékben kristályosodott ki, hogy mind tartalmában, mind szerkezetében minimális eltéréseket tesz csupán lehetővé. Ki kell emelnem, hogy a római közjog (és a római büntetőjog) hatása a modern jogi gondolkodásra nem marad alatta a magánjogénak, tehát szükségtelen a római jogot pusztán a magánjogra leszűkíteni. A címnek meg-

felelően jelen tankönyv a magánjogi anyaga mellett, ha nem is egyenlő, de megközelítően azonos súllyal mutatja be a római közjogot is.

A tankönyv ugyanakkor nemcsak szigorúan vett római jogi tananyagot, hanem ókori kultúrtörténetet is közvetít, hiszen a hallgatók ez iránti érdeklődése már az első órákon megnyilvánult. Kérdéseikkel, érdeklődésükkel ők is formálták tehát a könyvet. Hogy mi szükség az ókorról való tudásra? Egyrészt az ember természetében gyökerezik az érdeklődés a múlt iránt. A múlt tényszerű feltárása létező emberi szükséglet, még akkor is, ha a szó anyagi értelmében vett haszna nincsen. Másrészt mégis van haszna az ókorról való tudásnak, hiszen sok minden eredetét nem érthetjük meg enélkül. Az európai civilizáció a görög bölcsesetre, a római jogra és a kereszténységre épül, s az emberiség történetében eddig a legnagyobb haladást az európai ember érte el, s terjesztette el mindenütt földünkön.

Írt egy könyvet Zarah Leanderről, a svéd énekesnőről is, aki a Harmadik Birodalomban csinált karriert. Hogyan kötődik ez római jogi tevékenységéhez?

Azt is mondhatnám, hogy eddigi szakmai munkásságom, legalábbis az az időintervallum, aminek bizonyos elemeit monográfiákban dolgoztam fel C-től Z-ig terjed, vagyis a római jog szempontjából megkerülhetetlen Cicerótól a XX. századi filmtörténet ellenmondásos alakjáig, Zarah Leanderig. De komolyra fordítva a szót: a színház- és filmtörténet régi szenvedélyem, e könyv ez irányú munkásságom első, de talán nem utolsó terméke.

Zarah Leanderben először csupán rendkívül érdekes, mély, olykor tenorba-baritonba hajló kontraalt hangja, szuggesztív előadásmódja fogott meg, majd elkezdett az egyénisége, pályája is foglalkoztatni. Svéd származású színésznőként sikerfilmjeinek jelentős részét 1937 és 1942 között forgatta Németországban: a kor által kedvelt érzelmes melodramákat és vígjátékokat. Sokan igyekeztek ráerőszakolni a hitleri rezsim melletti állásfoglalás szégyenbélyegét – többek között maga Goebbels is –, ám ő mindig apolitikus maradt. Énekesnő és filmszínésznő. Sem több, sem kevesebb. Élete végéig azt vallotta, hogy a művészet faj és politika felett áll – máig megszívlelendő gondolat. Amint nem volt hajlandó elfogadni a német állampolgárságot, akként nem volt hajlandó bocsánatot kérni azért, amit nem követett el.

Így egyfajta, a művész és a közélet viszonyát elemző korrajzként született meg *Zarah Leander – Dívá a Harmadik Birodalom árnyékában* című könyvem. A könyv megjelenésekor ugyanolyan szélsőséges reakciókat hallhattam, mint amilyeneket a teljes elragadtatás és a boszorkányüldözés-szerű indulatok keresztüzében élő színésznő annak idején is kiváltott közönségéből. Zarah Leander magát apolitikus művésznek tartotta, és valóban soha nem politizált, propagandafilmeket nem készített, és a náci pártnak sem volt tagja, ami a kor számos művészeről nem mondható el. Ugyanakkor ott volt, így – ha például a Márai Sándor által megfogalmazott szemszögből nézzük, miszerint a művész pusztá jelenlétével legitimál egy rendszert – művészi pályáján túlmutató, a XX. század történelme által rákényszerített szerepe elgondolkodtató. A szerepvállalás kérdése és annak felelőssége mindig az adott korban, az adott pillanatban, az adott egyénnél dől el: általános következtetéseket levonni nem a történész feladata.

Nótári Tamás

Nótári Tamás

Nótári Tamás Szegeden született 1976-ban. A szegedi József Attila Tudományegyetemen (ma Szegedi Tudományegyetem) szerzett 2000-ben jogi, majd ugyanitt 2001-ben klasszika-filológusi diplomát. Jogtudományi PhD-fokozatát 2005-ben, történettudományi PhD-fokozatát 2006-ban védte meg; 2009-ben pedig római jog és egyetemes állam- és jogtörténet tárgy-körben habilitált.

Fontosabb kutatási területei a római jog, a klasszikus retorika, a középkori jogtörténet, valamint a modern magánjog.

Jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetem docense és a Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézetének tudományos munkatársa, valamint a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Jogtudományi Tanszékének megbízott oktatója.

Közel 70 magyarországi és nemzetközi konferencián (Frankfurt am Main, Nápoly, Catania, Barcelona, Sevilla, Uppsala, Kavala, Pretoria, Kopaonik, Prága, Kolozsvár stb.) tartott német, angol és latin nyelven előadást. Megjelent publikációinak száma 280, mind ez ideig 17 önálló monográfiája és tanulmánykötete, 12 társszerzőkkel írott és szerkesztett kötete, több mint 170 tanulmánya és több mint 80 kisebb írása jelent meg angol, német, francia, latin, spanyol, szerb és magyar nyelven szerte a világban (a Dél-afrikai Köztársaságban, Chilében, Németországban, Olaszországban, Spanyolországban, Svédországban, Szlovákiában, Romániában, Szerbiában stb.).

Fontosabb monográfiái és önálló kötetei: *Jog, vallás és retorika* (Szeged, 2006); *Hogyan nyerjük meg a választásokat? Quintus Tullius Cicero: A hivatalra pályázók kézikönyve* (társszerzővel, Szeged, 2006); *A salzburgi historiográfia kezdetei* (Szeged, 2007); *Studia Iuridico-philologica I. Studies in Classical and Medieval Philology and Legal History* (Debrecen, 2007); *Zarah Leander – Dív a Harmadik Birodalom árnyékában* (Szeged, 2007); *A jognak asztalánál... 1111 jogi regula és szentencia latinul és magyarul* (Budapest, 2008); *Law, Religion and Rhetoric in Cicero's Pro Murena* (Passau, 2008); *Tényálláskezelés és szónoki taktika Cicero védőbeszédeiben* (Szeged, 2010); *A magyar szerzői jog fejlődése* (Szeged, 2010); *Bavarian Historiography in Early-Medieval Salzburg* (Passau, 2010); *Marcus Tullius Cicero összes perbeszédei* (Szeged, 2010).